

Sygn. akt V ACa 119/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 grudnia 2020 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	Sędzia SA Irena Piotrowska
Sędziowie:	SA Tomasz Pidzik SA Grzegorz Misina (spr.)

po rozpoznaniu w dniu 21 grudnia 2020 r. w Katowicach

na posiedzeniu niejawnym

sprawy z powództwa M. P.

przeciwko Skarbowi Państwa – Dyrektorowi Zakładu Karnego w (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 19 grudnia 2018 r., sygn. akt II C 128/17

1. oddala apelację;
2. zasądza od powoda na rzecz Skarbu Państwa - Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego;
3. przyznaje adwokatowi O. B. od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Gliwicach kwotę 147,60 (sto czterdzieści siedem 60/100) złotych, w tym 27,60 złotych podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi przez adwokata z urzędu.

SSA Tomasz Pidzik	SSA Irena Piotrowska	SSA Grzegorz Misina
-------------------	----------------------	---------------------

Sygn. akt V ACa 119/19

UZASADNIENIE

Powód M. P. domagał się w pozwie zasądzenia na jego rzecz od pozwanego Skarbu Państwa – Dyrektora Zakładu Karnego w (...) kwoty 80.000,00 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia wydania wyroku. Pełnomocnicy z urzędu powoda wnieśli o zasądzenie na ich rzecz wynagrodzenia według norm przepisanych oświadczając, że wynagrodzenia te nie zostały uiszczone w całości ani w części.

Na uzasadnienie żądania pozwu powód podał, że przebywał w Zakładzie Karnym w (...) w warunkach nieprzystosowanych do odbywania kary pozbawienia wolności i twierdził, że:

- nie został poinformowany, iż współosadzony jest zarażony wirusem HCV,
- był osadzony w jednym pawilonie z osobami chorymi na gronkowca,
- brak było w celach odpowiedniego oświetlenia, uszkodzone były okna i podłoga,
- przebywał w celach, w których ściany były wilgotne, zagrzybione,
- cele w tej jednostce były przepełnione,
- w pawilonach mieszkalnych występowały szkody górnicze,
- w pawilonie (...) brak było ciepłej wody i suszarni,
- w nieodpowiednim stanie była łazienka,
- pawilony mieszkalne były niedostatecznie ogrzewane, były w nich gryzonie i robactwo.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie od powoda na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kosztów zastępstwa procesowego.

W ocenie pozwanego, powód nie wykazał przesłanek aktualizujących odpowiedzialność Skarbu Państwa, nie udowodnił, by w wyniku bezprawnych działań, bądź zaniechania pozwanego doznał naruszenia jego dóbr osobistych. Pozwany zaprzeczył twierdzeniom powoda, że nie zapewniono mu odpowiednich warunków bytowych w zakładzie karnym i by w związku z tym doznał jakiegokolwiek szkody niemajątkowej. Z ostrożności procesowej strona pozwana kwestionowała także wysokość dochodzonego roszczenia.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Gliwicach oddalił powództwo i zasądził od powoda na rzecz pozwanego koszty procesu. Sąd ten poczynił następujące ustalenia faktyczne.

Powód M. P. odbywał karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w (...) w okresie od 29 stycznia 2016r. do 22 listopada 2016r., kiedy to z powodu popełnienia poważnego wykroczenia dyscyplinarnego, jakim było rozprowadzenie wśród osadzonych substancji psychoaktywnych, został przetransportowany do zakładu karnego typu zamkniętego. Powód był zakwaterowany w celach (...),(...), (...), (...) (...), (...),(...),(...),(...).

Zakład Karny w (...) jest zakładem karnym typu półotwartego. Skazani mają nieograniczoną możliwość poruszania się w porze dziennej po kilku hektarach terenów i korzystania w tym czasie z bogatej oferty rekreacyjnej, oświatowej i wyznaniowej. Mogą korzystać z boisk sportowych, świetlic, biblioteki z czytelnia, kaplicy, sali związków wyznaniowych. Również w porze nocnej skazani mają niczym nieograniczone prawo poruszania się w obrębie pawilonu mieszkalnego, gdyż cele mieszkalne pozostają otwarte przez całą dobę.

Zjawisko przeludnienia po raz ostatni wystąpiło w Zakładzie Karnym w (...) w roku 2010. Do powierzchni celi nie wlicza się wyłącznie wnęki okiennej i grzejnikowej, a także powierzchni znajdującej się poza kratami wewnętrznymi oraz wydzielonych kącików sanitarnych. Powierzchnia celi zajmowana przez wyposażenie wliczana jest do powierzchni celi.

Cele mieszkalne są wyposażone w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy, tj. łóżko metalowe z drabinką ułatwiającą wchodzenie i zabezpieczeniem przed spadnięciem podczas snu, pojemnik na rzeczy własne osadzonego, stół więzienny, szafkę więzienną, taboret więzienny, wiadro, miskę, szczotkę, zmiotkę i szufelkę. Sprzęt kwaterunkowy podlega cyklicznym przeglądom wykonywanym przez administrację. Sprzęt uszkodzony, zagrażający bezpieczeństwu użytkownika jest wybrakowywany i zastępowany nowym. Cele podlegają bieżącym czynnościom konserwacyjnym i remontowym. Wszystkie cele mieszkalne są wyposażone w otwierane okna i drzwi. Skazani mają niczym nieograniczoną możliwość ich otwierania i zamykania, a tym samym wietrzenia pomieszczeń. Wszystkie cele wyposażone są w kratki wentylacyjne, które podlegają corocznym przeglądom kominiarskim. W oknach nie ma zamontowanych siatek lub blind. W celach mieszkalnych są zainstalowane oprawy oświetleniowe o źródle jarzeniowym zapewniające odpowiednią ilość światła. Skazani mają możliwość korzystania z biblioteki wraz z czytelnią, które to pomieszczenie zapewnia czytelnikom odpowiednie warunki do czytania. Wszystkie cele są wyposażone w niczym niezastąpione okno zapewniające dostęp światła naturalnego w porze dziennej. W celach zamontowane są grzejniki centralnego ogrzewania o mocy dobranej do kubatury pomieszczenia.

Toalety znajdują się poza celami, w osobnych pomieszczeniach. Pomieszczenia toalet podlegają bieżącym remontom, jak również czynnościom naprawczym. Powyższe czynności są wykonywane przez służbę konserwacyjną jednostki. Tylko w jednym z pawilonów w celach wieloosobowych są kąpiki sanitarne w celi, są one jednak oddzielone od celi ścianą i zamykane. W takich celach skazani są kwaterowani tuż przed zwolnieniem. W celu zapewnienia odpowiednich warunków stosuje się środki czystości posiadające odpowiednie atesty i certyfikaty. Do utrzymania czystości w pomieszczeniach używa się płynu do mycia i bieżącej pielęgnacji podłóg, proszku do szorowania oraz środka do gruntownego czyszczenia urządzeń sanitarnych. Ilość wydawanych środków czystości na pawilony mieszkalne nie jest limitowana. Skazani otrzymują także sprzęt do czyszczenia w formie szczotek, misek, zmiotek, szmat, wiader. Czystość i porządek w pawilonie mieszkalnym utrzymują sami skazani w ramach tzw. dyżurów gospodarczych. Dyżury takie są wykonywane co najmniej dwa razy dziennie i polegają na sprzątaniu cel, korytarza, pomieszczeń ubikacji, łazienki oraz zamiataniu terenu przed pawilonem mieszkalnym. Wykonywanie dyżurów jest nadzorowane przez funkcjonariuszy. W przypadku stwierdzenia nienależytego wykonania dyżuru porządkowego prace są powtarzane. Skazani co miesiąc otrzymują środki higieny osobistej i korzystają z kąpeli w łaźni centralnej. Łaźnia znajduje się w osobnym budynku, który został wyremontowany w 2010r. W czasie kąpeli osadzeni nie są narażeni na oddziaływanie czynników atmosferycznych, ani pogodowych, gdyż łaźnia wyposażona jest w służbę poprzedzającą wejście do przebieralni, szczelne drzwi, nawiew ciepłego powietrza z nagrzewnicy. Czas na kąpiel oraz przebranie się nie jest limitowany. Osadzeni mają zapewnioną możliwość kąpeli dwa razy w ciągu tygodnia. W budynku łaźni odbywają się również wymiany pościeli, piżam, ręczników, ścierek, ubrań skarbowych i roboczych. Pomieszczenia łaźni podlegają bieżącej konserwacji dokonywanej przez służbę remontowa jednostki.

Obowiązujące przepisy nie nakładają na administrację zakładów karnych obowiązku zapewnienia skazanym ciepłej wody w pawilonie. W budynku stołówki znajduje się kilkanaście umywalek z ciepłą wodą, dostępnych w godzinach otwarcia stołówki. W godzinach wydawania posiłków skazani mogą pobierać wrzątek na stołówce u wydającego posiłki, zaś za zgodą dyrektora osadzeni mogą posiadać i korzystać w oddziałach mieszkalnych z grzałek oraz czajników bezprzewodowych, mają również nieograniczoną możliwość wypożyczenia do miejsca zakwaterowania kucharek elektrycznych.

Obowiązujące przepisy nie nakładają na administrację zakładów karnych obowiązku zapewnienia skazanym suszarni w pawilonie mieszkalnym. W sezonie grzewczym skazani mogą suszyć pranie na grzejnikach znajdujących się w celach, w porze letniej na sznurach rozwieszonych przed pawilonami mieszkalnymi.

Widzenia osadzonych z osobami bliskimi odbywają się w środy, niedziele oraz niektóre dni świąteczne zgodnie z porządkiem ustalonym w porządku wewnętrznym. Administracja jednostki nie podejmuje żadnych działań zmierzających do ograniczenia skazanym prawa widywania osób bliskich. Widzenie wewnątrzzakładowe trwa 60 minut. Skazani są informowani o przybyciu osób z wyprzedzeniem, mają więc możliwość skorzystania z toalety przed rozpoczęciem widzenia. W czasie widzenia skazani mogą skorzystać z toalety wyłącznie w swoim pawilonie

mieszkalnym, zaś czas pobytu w toalecie jest odliczany od czasu widzenia. Po skorzystaniu z toalety skazany kontynuuje widzenie. W czasie widzeń, ze względów bezpieczeństwa, osadzeni nie mają możliwości korzystania z toalet dostępnych dla odwiedzających.

Skazani mają zapewnioną kompleksową opiekę medyczną. Opieka medyczna sprawowana jest w osobnym budynku. W jej ramach opiekę dla skazanych świadczą lekarze wszystkich specjalizacji, tj. lekarze interniści, endokrynolog, pulmonolog, okulista, neurolog, laryngolog, chirurg – ortopeda, psychiatra, stomatolog oraz wykwalifikowane pielęgniarki. Większość zabiegów udzielana jest na terenie zakładu. W razie niezbędnej konieczności pomoc medyczna udzielana jest osadzonym poza zakładem w zarówno w publicznych jak i niepublicznych placówkach służby zdrowia. Dostępność świadczeń oraz ich wysokość nie jest limitowana. Każdy osadzony przy przyjęciu do zakładu ma wykonywane m.in. badania krwi, małopłazmowe badanie klatki piersiowej.

Zakład Karny w (...) jest położony na terenie występowania szkód górniczych. Z uwagi na ciągłość eksploatacji górniczej na terenie jednostki występują uszkodzenia budynków (pawilon (...),(...)). Obiekty budowlane, w których szkody występują lub występowały znajdują się pod ciągłym nadzorem rzeczoznawcy budowlanego, który określa potrzeby remontowo – naprawcze oraz sposób naprawy uszkodzeń, bądź zabezpieczenia budynków przed dalszą degradacją. Pawilon (...) został w ramach naprawienia szkód górniczych wyburzony, a na terenie jednostki powstaje nowy obiekt. Nigdy zakład nie otrzymał zalecenia wyludnienia pawilonu (...).

Zakład Karny w (...) w latach 2015 – 2017 był poddawany czterokrotnie kontrolom. W dniu 27 listopada 2015r. została przeprowadzona kontrola kompleksowa i nie stwierdzono nieprawidłowości.

Podczas kontroli przeprowadzonej w dniu 08 marca 2016r. stwierdzono następujące nieprawidłowości:

- odnośnie pawilonu mieszkalnego (...), w którym powód nie przebywał, – w salach mieszkalnych dla skazanych nr 13,15,18 widoczne zwilgocenia ścian i sufitów; brudne, zanieczyszczone ściany i sufit w korytarzu, zawilgocenia ścian w toaletach i umywalni;

- odnośnie pawilonu mieszkalnego (...) - zawilgocenia ścian z sufitem w niektórych miejscach w korytarzu; zawilgocenia ścian i sufitów w salach mieszkalnych nr (...), zawilgocenia ściany i sufitu w umywalni;

- odnośnie pawilonu mieszkalnego (...) wyraźne zawilgocenia ścian i sufitów w toaletach.

Wyznaczono termin usunięcia powyższych nieprawidłowości do dnia 31 grudnia 2016r. Kolejna kontrola kompleksowa odbyła się w dniu 23 stycznia 2017r. Obejmowała ona także kontrolę wykonania decyzji z dnia 15 marca 2016r. odnośnie usunięcia stwierdzonych w dniu 08 marca 2016r. nieprawidłowości w pawilonach (...), (...) i (...). Ustalono wówczas, że odnośnie pawilonu (...) nieprawidłowości zostały usunięte, natomiast nie usunięto stwierdzonych nieprawidłowości w pawilonie (...) i (...). Na wniosek Zakładu Karnego w (...) przedłużono termin usunięcia usterek w pawilonie (...) i (...) do dnia 31 marca 2017r. W dniu 10 kwietnia 2017r. ponownie przeprowadzono kontrolę ustalając, że stwierdzone nieprawidłowości w pawilonie (...) usunięto, natomiast pawilon (...) został wyłączony z użytkowania, a skazani przekwaterowani do innych pawilonów.

Powód przybył do Zakładu Karnego w (...) w dniu 29 stycznia 2016r. Z wywiadu lekarskiego wynikało, że od 2014r. jest leczony psychiatrycznie, przeszedł leczenie odwykowe PZP, stwierdzono uzależnienie od amfetaminy. Tak więc powód był leczony psychiatrycznie od co najmniej 2 lat przed przyjęciem do Zakładu Karnego w (...). Z dokumentacji medycznej powoda wynikało, że rozpoznano u powoda zaburzenia osobowości. Kierownik ambulatorium podał, że stwierdzono u powoda blizny po samouszkodzeniach. W trakcie pobytu powoda w zakładzie powód kontynuował leczenie psychiatryczne. Porady odbywały się pod kątem modyfikacji leków, które powód przyjmował. Powód konsultowany był także przez lekarza ogólnego, bez istotnych zachorowań. W dniu 15 marca 2016r. powód zgłaszał krwioplucie. W dniu 16 marca 2016r. powód był konsultowany pulmonologicznie, zalecono farmakoterapię oraz badanie RTG klatki piersiowej. W dniu 17 marca 2016r. po wizycie u lekarza zalecono pobyt w izbie chorych, na który powód nie wyraził zgody. Później dobrowolnie zgłosił się do izby chorych, jednak w dniu 23 marca 2016r. wypisał

się na własną prośbę. RTG płuc zostało wykonane w dniu 20 kwietnia 2016r., zaś z opisu wynikało: pola płucne bez zągęszczeń ogniskowych, sylwetka serca w normie. W dniu 20 maja 2016r. wykonano gastroskopię – bez zmian. W dniach 30 marca 2016r., 11 kwietnia 2016r., 12 kwietnia 2016r. powód zapisany do lekarza nie zgłosił się oraz nie wyraził zgody na pobranie krwi do badań zleconych przez lekarza ogólnego. Powód w trakcie pobytu nie zgłaszał schorzeń skórnych, nie korzystał z porad dermatologicznych.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie informacji o pobytach i orzeczeniach, stanowiska Działu Kwatermistrzowskiego, stanowiska Działu Penitencjarnego, notatki kierownika, pisma Powiatowego Inspektoratu Sanitarnego w (...) wraz z kopią protokołu z dnia 08 marca 2016r., kopii decyzji z dnia 15 marca 2016r. Nr (...)– (...) (...) (...) k. 165 – 171, zeznań świadków P. W., J. W., częściowo zeznań świadków K. W., G. R., M. M., R. W. i R. S. i częściowo przesłuchania powoda.

Sąd zauważył, że powód nie był w stanie precyzyjnie wskazać, co konkretnie zarzuca pozwanej jednostce, poza ogólnymi stwierdzeniami dotyczącymi naruszenia jego dóbr osobistych. Nie przedstawił żadnego dowodu, z którego wynikałoby, że przebywał w warunkach przeludnienia.

Sąd oddalił wnioski dowodowe powoda o przeprowadzenie oględzin stanu technicznego pawilonu (...) oraz o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu budownictwa, gdyż powyższe dowody pozwoliłyby jedynie na ustalenie aktualnego stanu technicznego pawilonów mieszkalnych, zaś dla oceny zasadności roszczeń powoda znaczenia miało ustalenie tych okoliczności w czasie, gdy mogło dojść do ewentualnego naruszenia dóbr osobistych powoda, a ponadto pawilon (...) został wyburzony.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji stwierdził, że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie. Żądanie powoda Sąd ocenił przez pryzmat regulacji z art. 417 § 1 k.c. oraz art. 448 k.c. w zw. z art. 23 k.c. i art. 24 § 1 k.c. Sąd wskazał na wynikającą z art. 24 § 1 k.c. konstrukcję domniemania bezprawności, co oznacza, iż ciężar dowodu obalenia tego domniemania spoczywał na pozwanym zaliczając do okoliczności wyłączających bezprawność naruszenia dóbr osobistych działanie w ramach porządku prawnego, wykonywanie prawa podmiotowego, działanie w obronie uzasadnionego interesu i zgodę pokrzywdzonego.

W kwestii niepoinformowania powoda, że współosadzony jest zarażony wirusem HCV Sąd wskazał, że zgodnie z art. 82 k.k.w. i art. 110 § 4 k.k.w., jak i przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003r. w sprawie regulaminu organizacyjno – porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2003r. Nr 152, poz. 1493) obowiązującym do dnia 31 grudnia 2016r. oraz obecnie obowiązującego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016r. w sprawie regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. z 2016r. poz. 2231) regulujących zasady rozmieszczenia skazanych w celach mieszkalnych, nosicielstwo HCV nie stanowi kryterium rozmieszczenia skazanych w celach. Wskazał też na treść wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 2012r. IV CSK 603/11, w którym stwierdzone zostało, że „zakresu dóbr osobistych osób przebywających w zakładach karnych nie można poszerzyć o prawo do izolacji od osób chronicznie chorych (HCV), nawet w wypadku gdyby niezachowanie higieny przez innych osadzonych mogłoby doprowadzić do ich zakażenia. Powinności mogłyby jedynie dotyczyć dopełnienia właściwych standardów sanitarno-higienicznych przez zakład karny.” Powyższe rozważania Sąd odniósł także do kwestii zarzutu powoda odnośnie osadzenia go z osobami chorymi na gronkowca.

Kwestię warunków, w jakich powinni przebywać osadzeni normuje art. 110 § 2 k.k.w., według którego powierzchnia w celi mieszkalnej przypadająca na skazanego powinna wynosić nie mniej niż 3 m². Cele wyposaża się w odpowiedni sprzęt kwaterunkowy zapewniający skazanemu osobne miejsce do spania, odpowiednie warunki higieny, dostateczny dopływ powietrza i odpowiednią do pory roku temperaturę, według norm określonych dla pomieszczeń mieszkalnych, a także oświetlenie odpowiednie do czytania i wykonywania pracy.

Natomiast zgodnie z art. 248 k.k.w. w szczególnie uzasadnionych wypadkach dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego mógł umieścić osadzonych, na czas określony, w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę

wynosi mniej niż 3 m². O takim umieszczeniu należało bezzwłocznie powiadomić sędziego penitencjarnego. W § 2 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 19 kwietnia 2006r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w wypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych zakładów, wydanego na podstawie art. 248 § 2 k.k.w., wskazano, iż w wypadku wykorzystania miejsc zakwaterowania w dodatkowych celach mieszkalnych osadzonych można umieścić na czas określony w warunkach, w których powierzchnia w celi na jedną osobę wynosi mniej niż 3 m².

Znając globalny problem, jakim w ostatnich czasach był fakt przeludnienia panujący w różnych zakładach karnych i aresztach śledczych, Sąd stwierdził, że pobyty w celach o metrażu niższym niż 3 m⁽²⁾ na jednego osadzonego przewidzianym przepisem art. 110 § 2 k.k.w. nie stanowiły działania bezprawnego, gdyż nie mając możliwości odmowy przyjęcia osoby, wobec której Sąd orzekł o pozbawieniu wolności, zakład karny działał w trybie określonym w art. 248 § 1 k.k.w. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 26 maja 2008 r. SK 25/07 OTK—A 2008 nr 4, poz. 62 uznając art. 248 § 1 k.k.w. za niezgodny z art. 40, 41 ust. 4 i art. 2 Konstytucji RP postanowił - na podstawie art. 190 ust. 3 Konstytucji - odroczyć utratę przez art. 248 § 1 k.k.w. mocy obowiązującej na okres 18 miesięcy tj. do 6 grudnia 2009r., biorąc pod uwagę sytuację faktyczną w polskim więziennictwie, tj. permanentne przeludnienie w zakładach karnych i brak miejsca do odbywania kary pozbawienia wolności. Z tego względu sam fakt przebywania osadzonego w przeludnionej celi nie stanowiłby o bezprawności działania pozwanego i sam przez się nie mógł skutkować uwzględnieniem powództwa na podstawie art. 24 i art. 448 k.c. w jakimkolwiek zakresie. Zarzut dotyczący odbywania kary pobawienia wolności w warunkach przeludnienia nie znajduje jednak potwierdzenia w zebranych materiale dowodowym. Powód poza ogólnym stwierdzeniem, że przebywał w warunkach przeludnienia, nie wskazał na tę okoliczność żadnego wiarygodnego dowodu, ani też nie podał, jakiego dotyczyło to konkretnie okresu i której celi. Na powódzie spoczywał ciężar udowodnienia faktów mających istotne znaczenie prawne stosownie do art. 6 k.c. i art. 232 k.p.c., gdyż samo twierdzenie strony nie jest dowodem, a samo twierdzenie dotyczące istotnej dla sprawy okoliczności powinno być udowodnione przez stronę to twierdzenie zgłaszającą. Z materiału dowodowego wynika, że w Zakładzie Karnym w (...) zjawisko przeludnienia po raz ostatni wystąpiło w 2010r. Pojemność jednostki oraz samych cel mieszkalnych ustalane są zgodnie z normą Polskiego Komitetu Normalizacyjnego PN-ISO 9836: 1997 „Właściwości użytkowe w budownictwie. Określenie i obliczenie wskaźników powierzchniowych i kubaturowych” oraz zgodnie z wytycznymi zawartymi w zarządzeniu nr 7/2012 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z 30 stycznia 2012r. w sprawie ustalania pojemności jednostek penitencjarnych. Do powierzchni pomieszczenia mieszkalnego nie wlicza się wnęki okiennej i grzejnikowej, a także powierzchni znajdującej poza kratami wewnętrznymi oraz wydzielonych kącików sanitarnych. Natomiast powierzchnia celi zajmowana przez wyposażenie wliczana jest do powierzchni celi. Nadto Zakład Karny w (...) jest zakładem typu półotwartego, dlatego powód miał nieograniczoną możliwość poruszania się w porze dziennej po wydzielonym sektorze zakładu karnego, zaś w poprzecz nocnej – w obrębie pawilonu mieszkalnego.

W ocenie Sądu pierwszej instancji, nawet gdyby hipotetycznie przyjąć, że doszło do naruszenia dóbr osobistych powoda z powodu przeludnienia cel, to nie byłoby to jednoznaczne z uznaniem jego prawa do przyznania zadośćuczynienia. Przesłanką przyznania zadośćuczynienia jest bowiem zgodnie z art. 448 k.c. - doznanie przez osadzonego krzywdy wyrażającej się w cierpieniach psychicznych i fizycznych pokrzywdzonego. W licznych orzecznictwie Sąd Najwyższy wskazał, że umieszczenie osoby pozbawionej wolności w celi o powierzchni przypadającej na osadzonego mniejszej niż 3 m² może stanowić wystarczającą przesłankę naruszenia dóbr osobistych, co samo przez się nie przesądza jeszcze o zasadności roszczenia o zadośćuczynienie na podstawie art. 448 k.c., którego przyznanie zależy od wielu różnych okoliczności, w tym między innymi od długości przebywania w przeludnionej celi, uciążliwości z tym związanych, poczucia krzywdy i jego stopnia. Pozostałe warunki odbywania kary pozbawienia wolności, mogą zwiększać poczucie krzywdy lub je osłabiać, a nawet sprawiać, że w ogóle nie powstało.

Kwestia zapewniania osobom osadzonym w zakładach karnych odpowiednich warunków bytowych jest nie tylko przedmiotem regulacji prawa krajowego, ale również została poruszona w aktach prawa międzynarodowego, których stroną jest Rzeczypospolita Polska. Zasadnicze znaczenie ma tutaj Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona 4 listopada 1950r. w Rzymie (dalej EKPCz), a w szczególności na art. 3

tej Konwencji. Zgodnie z tym przepisem nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

Ochrona z art. 24 k.c., o którą wystąpił powód, dotyczy wyłącznie działań bezprawnych, gdy co do zasady przedmiotem ochrony może być również godność człowieka, w tym godność osoby tymczasowo aresztowanej, czy pozbawionej wolności. Jak przyjął Trybunał Konstytucyjny, art. 41 ust. 4 Konstytucji nakazuje humanitarne traktowanie każdego pozbawionego wolności. Traktowanie „humanitarne” to niestosowanie tortur i zakaz traktowania okrutnego, nieludzkiego i poniżającego. Traktowanie humanitarne musi bowiem uwzględniać minimalne potrzeby każdego człowieka z uwzględnieniem przyzwoitego poziomu życia w danym społeczeństwie. Wymaga to od władzy publicznej pozytywnych działań w celu zaspokojenia tych potrzeb, także w stosunku do osób pozbawionych wolności.

Dalej Sąd wskazał, że odbywający karę pozbawienia wolności musi się liczyć z pewnymi ograniczeniami swobód i praw, mieszczącymi się w granicach prawnych regulujących odbywanie kary pozbawienia wolności w danym zakładzie karnym. Ochronę z art. 24 k.c. można bowiem przyznać tylko w przypadku działań bezprawnych, a bezprawność tę wyłącza działanie mające uznanie w przepisach prawa (por. wyrok Sądu Najwyższego z 4 czerwca 2003 r. I CKN 480/01, LEX nr 137619), nawet gdy Trybunał Konstytucyjny uznał za celowe usunięcie określonej regulacji prawnej z porządku prawnego. Sąd podkreślił, że powód, jako osoba przebywająca w warunkach izolacji więziennej, musiał zdawać sobie sprawę z ograniczeń i dolegliwości, jakie się z tym wiążą bez względu na to, w jakim charakterze tam przebywa.

Zarzuty osadzenia w celach z zagrzybionymi ścianami, bez dostatecznego dostępu światła oraz należytej wentylacji Sąd uznał za niezasadne, skoro w celach znajdują się otwierane okna i drzwi, a skazani mają niczym nieograniczoną możliwość ich otwierania i zamykania, a tym samym wietrzenia pomieszczeń.

Jeśli idzie o dostęp do ciepłej wody i kąpiel Sąd stwierdził, że zgodnie z § 30 ust. 3 zdanie pierwsze rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności obowiązującym do dnia 31 grudnia 2016r. oraz obecnie obowiązującego § 31 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 grudnia 2016r. w sprawie regulaminu organizacyjno - porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności - skazany korzysta co najmniej raz w tygodniu z ciepłej kąpeli, natomiast w pozwanej jednostce skazany ma możliwość korzystania z gorącej kąpeli dwa razy w tygodniu, nadto ma codzienny dostęp do bieżącej wody.

Powód przez pewien okres przebywał w pawilonie, w którym występowały szkody górnicze, jednakże ta okoliczność nie może skutkować odpowiedzialnością odszkodowawczą pozwanego, gdyż o naruszeniu godności skazanego skutkującej prawem do ochrony prawnej można mówić dopiero wtedy, gdy cierpienia i upokorzenie przekraczają konieczny element cierpienia wpisanego w odbywanie kary pozbawienia wolności, zwłaszcza przy bierności zakładu karnego, który nie dba o poprawę warunków odbywania kary i godzi się na przepełnienie cel, nie dba o zwiększenie ich ilości, o remonty, o polepszenie warunków socjalnych, żywieniowych, czy wreszcie kulturalnych. Taka sytuacja nie miała zaś miejsca w rozpoznawanej sprawie, gdyż obiekty budowlane były pod nadzorem rzeczoznawcy budowlanego ostatecznie zaś podjęto decyzję o wyburzeniu obiektu i budowie nowego pawilonu. Trudno więc zarzucić pozwanej jednostce, że nie dbała o poprawę warunków odbywania kary. Pozwana jednostka w okresie przebywania w niej powoda spełniała wymagane warunki określone w przepisach dla odbywania kary pozbawienia wolności.

Na koniec rozważań Sąd wskazał, że zadośćuczynienie ma charakter przede wszystkim kompensacyjny, wyrównujący krzywdę i zasądzenie zadośćuczynienia nie może mieć miejsca w każdym przypadku dyskomfortu psychicznego. Nie można nadużywać instrumentów prawnych właściwych ochronie dóbr osobistych, gdyż prowadzi to do deprecjonowania samego przedmiotu ochrony, zatem brak jest podstaw do stwierdzenia naruszenia art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c.

O kosztach procesu Sąd orzekł przy zastosowaniu ogólnych zasad (art. 98 i 99 k.p.c.).

W apelacji od tego wyroku powód wniósł o jego zmianę poprzez zasądzenie na jego rzecz kwoty 80000 z odsetkami oraz zasądzenie na rzecz pełnomocnika z urzędu wynagrodzenia za pomoc prawną w postępowaniu apelacyjnym.

Apelacja oparta została na zarzutach:

- 1) naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej oceny materiału dowodowego i przyjęcie, że pomieszczenia, w których przetrzymywany był powód były odpowiednie dla możliwości przebywania w nich ludzi,
- 2) naruszenia prawa materialnego w art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. poprzez uznanie, że działania pozwanego nie stanowią zawinionego naruszenia dóbr osobistych,
- 3) naruszenie prawa materialnego w art. 102 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i obciążenie powoda obowiązkiem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie ma usprawiedliwionych podstaw, gdyż zaskarżony wyrok jest słuszny i odpowiada prawu.

Sąd pierwszej instancji przeprowadził w tej sprawie bardzo wnikliwe postępowanie dowodowe i poczynił bardzo szczegółowe, a przede wszystkim prawidłowe ustalenia faktyczne, które przedstawiają fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy w sposób odpowiadający wynikom postępowania dowodowego, które nie wymagało uzupełnienia w postępowaniu apelacyjnym. Wobec tego, powtarzanie ustaleń Sądu pierwszej instancji nie jest potrzebne i Sąd Apelacyjny przy zastosowaniu art. 387 § 2¹ ust.1 k.p.c. władny jest poprzestać na stwierdzeniu, że ustalenia te uznaje w całości za swoje.

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut apelacji co do naruszenia art. 233 k.p.c.

Wszystkie dowody podlegają swobodnej ocenie sędziowskiej na podstawie art. 233 § 1 k.p.c. Przepis ten statuuje kryteria oceny dowodów i stanowi, że sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału. W orzecznictwie wskazano, iż jego naruszenie może polegać na błędnym uznaniu, że przeprowadzony w sprawie dowód ma moc dowodową i jest wiarygodny albo że nie ma mocy dowodowej lub nie jest wiarygodny. Jednocześnie przyjęto, że prawidłowe postawienie tego zarzutu wymaga wskazania przez skarżącego konkretnych zasad lub przepisów, które naruszył sąd przy ocenie poszczególnych, określonych dowodów (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 kwietnia 2004 r., V CK 398/03, LEX nr 174215 i z dnia 13 października 2004 r., III CK 245/04, LEX nr 174185). Prawidłowe zarzucenie naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. wymaga wskazania konkretnego dowodu przeprowadzonego w sprawie, którego zarzut ten dotyczy i podania, w czym skarżący upatruje wadliwą jego ocenę. Równocześnie w judykaturze powszechnie przyjmuje się, że jeżeli z określonego materiału dowodowego sąd wyprowadza wnioski logicznie poprawne i zgodne z doświadczeniem życiowym, to ocena sądu nie narusza reguł swobodnej oceny dowodów i musi się ostać, choćby w równym stopniu, na podstawie tego materiału dowodowego, dawały się wysnuć wnioski odmienne. Przyjmuje się, że przeprowadzona przez sąd ocena dowodów może być skutecznie podważona tylko w przypadku, gdy brak jest logiki pomiędzy wnioskami wysnutymi z zebranych w sprawie dowodów lub gdy wnioskowanie sądu wykracza poza schematy logiki formalnej albo, wbrew zasadom doświadczenia życiowego, nie uwzględnia jednoznacznych praktycznych związków przyczynowo-skutkowych. Postawienie zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. nie może natomiast polegać na zaprezentowaniu przez skarżącego stanu faktycznego, ustalonego przez niego na podstawie własnej oceny dowodów (tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 września 2002 r., sygn. akt II CKN 817/00, Lex nr 56906; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 kwietnia 2009 r., sygn. akt II PK 261/08, Lex nr 707877, tak też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 2005 r., sygn. akt IV CK 387/04, Lex nr 177263). Apelacja powódki tak rozumianych wymagań nie spełnia.

Na pełną aprobatę zasługują nie tylko ustalenia faktyczne i ocena dowodów ale również wszystkie wywody natury prawnej przeprowadzone przez Sąd pierwszej instancji.

Ponad prawidłowe wnioski tego Sądu wskazać należy, że domniemanie bezprawności naruszenia dóbr osobistych, o którym napisał Sąd pierwszej instancji, można konstruować dopiero wówczas, gdy przesądzony jest fakt dokonania naruszenia skonkretyzowanego dobra osobistego. Przykładowo, gdyby powód twierdził, że naruszono jego dobro osobiste, jakim niewątpliwie jest wolność, to Państwo Polskie, które pozbawiło powoda tej wolności musiałoby obalić domniemanie bezprawności swojego działania, co w rozpoznawanej sprawie nie byłoby trudne, skoro powód został osadzony w zakładzie karnym zgodnie z prawem, na podstawie prawomocnego wyroku sądu.

Powód winien zatem udowodnić, ale przede wszystkim skazać konkretne dobro osobiste, które jego zdaniem zostało naruszone, by pozwany mógł wykazywać, że naruszenie to nie jest sprzeczne z prawem.

W pierwszej kolejności powód zarzucał w pozwie, że osadzono go z osobami chorymi. Można się jedynie domyślać, że dobrem osobistym, które zdaniem powoda zostało w ten sposób naruszone, było poczucie bezpieczeństwa. Trzeba jednak zauważyć, osoby chore mogą przebywać również w szpitalach, miejscach rekreacji i zakładach pracy i żaden przepis prawa nie gwarantuje obywatelom prawa do izolacji od osób chorych pomijając zwykłe zasady higieny. Sąd pierwszej instancji prawidłowo wyjaśnił tą kwestię w motywach zaskarżonego wyroku.

Wadliwość oświetlenia w celach nie została udowodniona w sposób wiarygodny, a wskazywane przez powoda uszkodzenia okien, podłóg i występowanie szkód górniczych nie są okolicznościami, które mogą prowadzić na naruszenia jakiegokolwiek dobra osobistego. Szkody osobiste na terenach górniczych są zjawiskiem powszechnie spotykanym zarówno w miejscach publicznych, jak i w domach mieszkalnych. Istnienie szkód górniczych należy raczej kojarzyć z obowiązkiem naprawienia szkody przez zakład górniczy, niż z zadośćuczynieniem za naruszenie czyichkolwiek dóbr osobistych. Uciążliwości wywołane uszkodzeniem części budynków, jeśli nie naruszają one zasad bezpieczeństwa, nie są na tyle istotne, by można było mówić o naruszeniu praw człowieka lub innych dóbr osobistych osadzonych, którzy powinni pamiętać, że zakład karny nie jest domem wypoczynkowym, w którym brak odpowiedniego standardu mógłby być postrzegany jako naruszenie prawa do godnego wypoczynku. Jedynie w przypadku osadzenia więźnia w warunkach nieakceptowalnych, poniżających, uchybiających godności człowieka, można byłoby mówić o naruszeniu prawa więźnia do godnego odbywania kary. Takie okoliczności nie zostały jednak udowodnione, co prawidłowo stwierdził Sąd pierwszej instancji.

Nie budzą również żadnych zastrzeżeń ustalenia i wnioski Sądu Okręgowego w kwestii przeludnienia cel. Powód istotnie nie udowodnił, że przebywał w celach przeludnionych, a pozwany przedstawił przekonujące argumenty na poparcie tezy przeciwnej. Dlatego też podnoszone przez Sąd argumenty odnoszące się do hipotetycznej sytuacji ewentualnego przeludnienia i możliwości uzyskania zadośćuczynienia były zbędne, aczkolwiek nie sposób odmówić im słuszności.

Brak ciepłej wody w celi oraz brak suszarni prawidłowo zostały uznane przez Sąd pierwszej instancji za nieistotne przy ocenie, czy warunki odbywania kary przez powoda były godne. Trzeba zauważyć, że brak bezpośredniego dostępu do ciepłej wody stanowi dyskomfort dla wielu ludzi w ich miejscach zamieszkania lub wypoczynku. Tymczasem powód miał nieograniczony dostęp do ciepłej wody na terenie obiektu i nie ucierpiało na tym prawo powoda do zachowania higieny osobistej.

Niedogodności takie jak wilgoć, gryzonie lub insekty mogą pojawić się wszędzie, zwłaszcza w miejscach żywienia zbiorowego i obiektach starych. Zmuszanie kogoś do przebywania w takich warunkach mogłoby zostać uznane za uwłaczające godności człowieka, gdyby stan ten trwał przez długi okres czasu, a administrator obiektu nie czynił żadnych starań o usunięcie niedogodności. Tymczasem pozwany wykazał, że były robione remonty i z czasem, w miarę możliwości usuwano stwierdzone uchybienia w zakresie warunków bytowych osadzonych. Ocena dowodów dokonana w tym zakresie przez Sąd Okręgowy nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Sąd Apelacyjny nie dopatrył się również naruszenia art. 102 k.p.c. przy orzekaniu o kosztach procesu. Subiektywne przekonanie osadzonego w zakładzie karnym, że wyrządzono mu krzywdę, nie stanowi argumentu za przyjęciem, że może on bez konsekwencji narażać przeciwnika na ponoszenie kosztów związanych procesem, zwłaszcza że sam

żadnych kosztów nie poniósł będąc od nich zwolniony. Przypadek tej sprawy nie jest przypadkiem szczególnie uzasadnionym w rozumieniu art. 102 k.p.c. , a wręcz odwrotnie – jest przypadkiem typowym dochodzenia nienależnego zadośćuczynienia.

W świetle przytoczonych argumentów bezzasadna apelacja podlegała oddaleniu na podstawie art. 385 k.p.c.

Koszty zastępstwa procesowego strony pozwanej zasądzone zostały zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik sporu wynikającą z art. 98 k.p.c. przy zastosowaniu stawki minimalnej, przewidzianej w §8 pkt 26 w zw. z §10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie. Sąd Apelacyjny z przyczyn przedstawionych już wyżej nie dopatrył się podstaw zastosowania art. 102 k.p.c.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej powodowi z urzędu w postępowaniu apelacyjnym orzeczono na podstawie § 14 ust.1 pkt 26 w związku z § 16 ust.1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2016r., poz.1714).

SSA Tomasz Pidzik SSA Irena Piotrowska SSA Grzegorz Misina